

תחומין / כרך יב / הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל / נתוחי מתים במדינת ישראל

-382-

הרב יחיאל יעקב ויינברג זצ"ל נתוחי מתים במדינת ישראל *1

ראשי פרקים

- א. כבר הורה זקן
  - ב. אופן ההכרעה במחלוקת שבהלכה
  - ג. בזמננו כל מחלה היא כפקו"נ בפנינו
  - ד. הבדל בין התייחסות לפרט לבין התייחסות למדינה
- * * *

א. כבר הורה זקן

היום הודיעו לי בתליפון ממונטרה, כי כת"ר מבקש לשמוע חו"ד הקלושה על השאלה בדבר נתוח מתים לשם הכרת טיב המחלה שמתוכה מת החולה. לא נתברר לי בתליפון מי השואל, אם כת"ר או הפרופיסור זילברשטיין נ"י. ואם כת"ר השואל - תמהתי למה הזקק לכך, והרי זו שאלה נושנה שנתחבטו בה גדולי עולם בדורות שלפנינו, והנודע-ביהודה, 2 ואחריו גדולי ישראל, אסרו. וכבר הורה זקן, ראש הרבנים לישראל הגאון מהרי"א הרצוג זצ"ל להתיר, אם המת נתן רשות קודם מותו לנתח את גופו לשם תועלת חכמת הרפואה - שאין בזה משום נוול המת, ולא משום הנאת המת. 3 טעמיו ונמוקיו ידועים לכת"ר, ואין צורך לחזור עליהם. ועי' בשו"ת בנין-ציון [סי'] קעא.

ב. אופן ההכרעה במחלוקת שבהלכה

משער אני, שהשאלה שנתעוררה עכשיו היא בדבר נתוח המתים אפילו במקום שהמת לא ציוה ולא הרשה קודם מותו. ובשאלה זו יש חלוקי דעות, הללו מחמירים והללו מקילים. והדבר שנוי במחלוקת, ויש גמ' מפורשת בע"ז ז,א: "היו שנים - אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר - אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין, הלך אחריו. ואם לאו, הלך אחר

-383-

המחמיר. ר' יהושע בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחרי המחמיר וכו'. ועי' בחינוך מצוה תסז, שכתב: "וממורי למדתי שאין איסור זה 4 אלא בחבורה אחת, שחולקים קצתם על קצתם, שאסור לכל כת לעשות כדברי, אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה, עד שיגיעו כולם לדעה אחת. ואם א"א בכך יעשו הכל כדברי המחמירים, אם המחלוקת היא על דבר שהוא מן התורה וכו'." ועי'

בספרי שרידי-אש ח"ב סי' נו.

והנה זה דבר ברור, שלעולם לא יגיעו בארץ-ישראל לדעה אחת - שזו אינה שאלה פרטית אלא שאלה כללית; ופתרון השאלה תלוי הרבה בהערכת המצב בעולם הרפואה, וביחס אל המדינה ומוסדותיה; וגם בהבנת המצב במחקר מדע הרפואי, וביחס אל החכמים העוסקים במדע זה, הן במחקר והן בשמוש למעשה. לפי דעתי צריך לפנות אל הרבנות הראשית ולגדולי המורים בארץ, שהם גדולים בחכמה ובמנין, ויש להלך אחריהם כנ"ל.

אולם לצערנו אין כל היראים מודים בכך, ולכל מפלגה ומפלגה יש לה גדולים משלה; ובתוך שאר הגורמים יש גורמים פוליטיים; ועושי הפוליטיקה לא כולם כוונתם לשם שמים. וזו המחלה הנוראה השוררת לדאבונו בארץ. נוכח המצב הזה, איך ארהיב בנפשי לתקוע את עצמי במבוכה זו, ואיך אוכל להכניס ראשי בין הרים גדולים.

מודה אני, שאין אני ראוי להורות הוראה בישראל. אינני מומחה, ואינני מוסמך לכך. ההוראה מוטלת על הרבנות הראשית ועל גדולי ההוראה בישראל. מ"מ לא אמנע לגלות את דעתי בפני מעלת כת"ר - וזו דעה פרטית, שאין לה הכרעה כל שהיא. וכל זמן שההלכה לא הוכרעה, מותר אף ליחיד לחוות את דעתו.

ג. בזמננו כל מחלה היא כפקו"נ בפנינו

לפי דעתי, נשתנה המצב בדורנו מהמצב ששרר בזמנו של הגאון נודע-ביהודה ז"ל, הן בנוגע להמעמד השורר בעולם הרפואה, והן ביחס הרופאים לשאלת נתוח המתים, תכלית שינוי. הגאון נ"ב בזמנו חשב, שפקוח-נפש משמעו במקום שחולה אנוש מונח לפנינו, ויש אפשרות להצילו ע"י בדיקת המחלה של המת המוטל לפנינו. בזמננו, זה שהחיבור בין אנשים וארצות שונות הדוק מאד, ע"י תיליפון וע"י ראדיא וכיו"ב, ובנויארק יודעים ברגע מה שאמרו הרופאים בירושלים, יש אפשרות להציל כמה וכמה אנשים חולים ע"י בדיקת מחלה בגוף המת, הן במדינה והן במדינות אחרות. המושג פקו"נ משתקף בעינינו בממדים גדולים הרבה. ובכל אופן, אין להתעקש ולעמוד על הדעה שפקו"נ הוא רק בדוגמת הגאון נ"ב ז"ל.

ויש צורך להדגיש, שבזמננו שאלת נתוח המתים היא שאלת המדינה, ושאלה של האנשים החיים במדינה זו. לפני הגאון נ"ב עמדה שאלה זו כשאלה פרטית, ולכך צדק בהראתו. בזמננו היא שאלה של העם כולו, ושאלה של המדינה ומעמדה בתוך העולם הגדול, שמאזין ומקשיב לכל המתרחש בארץ באזנים קשובות. ואין צריך להאמר, כי יחס העולם התרבותי למדינתנו

החדשה הוא אחד הגורמים החשובים המקיימים את ארצנו, ואחד התנאים החשובים ביותר למען ביטחון המדינה וביטחון חיי האנשים השוכנים עליה.

-384-

ד. הבדל בין התייחסות לפרט לבין התייחסות למדינה

צריך לזכור, ולא להסיח את הדעת אף רגע אחד, מהעובדא כי אי אפשר למדינה להתקיים בלא בתי ספר לרפואה, שמלמדים, מגדלים ומחנכים צעירי המדינה לרופאים משמשים ברפואת חולים. במדינתנו החדשה הנחיצות עוד יותר גדולה מכמה וכמה טעמים. אי אפשר להעלות על הדעת, כי אפשר לצאת ידי הצורך ברופאים עכו"ם, או ברופאים שנתחנכו בחו"ל. אף משוגע וחסר דעת לא יאמר כן.

ודבר זה הוא ג"כ מן הודאות הגמורות, כי אי אפשר להתקדם במדע הרפואי, ביחוד במקצוע החירורגי, בלא נתוח מתים. שהרי יש כמה מחלות, שאי אפשר להכירן ולעמוד על טיבן בחיי החולה. ורק ע"י נתוח גופתו, אפשר לעמוד על טיבה של המחלה שהביאתו למות. ולפעמים מתגלים ע"י הנתוח אופקים חדשים להבנת שרשי המחלה ואופני רפואתה. והשאלה העומדת לפנינו: איך אפשר לקיים לימוד חכמת הרפואה בארצנו, אם נאסור את נתוח המתים בכלל? ומה יאמרו אוכלסי ישראל הרבים בארץ, אם יוציאו קול כי מצב הרפואה ירוד מאד מפאת איסורי הרבנים? ואיך נעמיד פנים, אם יוציאו עלינו שם רע, שאנחנו הם המעכבים את הקידמה הרפואית בארץ? נוכל בעז"ה לקיים את התורה בארץ, אם נוכיח שתורתנו היא תורת חיים. וטעם זה כדאי הוא להקל את החומר שבדבר, ובפרט שיש רבנים גדולים המקילים בדבר. רגיל הייתי להחמיר בשאלה פרטית של רופא פרטי, ראה בספרי 5 סי' קיט. אולם כיום, שהשאלה נוגעת לכלל ישראל ולמדינת ישראל, איני יכול לאסור, כי ברור לי כי האיסור יגרום לפירוד המדינה מן הדת, ח"ו; ורופאי ישראל, המלמדים חכמה זו באוניברסיטאות שבארץ, לא ישמעו לנו.

חיותי את דעתי לכת"ר בגילוי לב. ולא אכחד מכת"ר, שאילו היה הדבר תלוי בי, ואילו הייתי גדול הדור בהוראה, הייתי מתיר לאוניורסיטאות לנתח מתים במחלות מסופקות ומפוקפקות. ועכשיו איני רוצה להורות הוראה, ויעשה במכתבי זה כפי חכמתו.

1* מכתב זה הופנה אל "הרב הגאון החה"ש מהר"ד קלמן כהנא שליט"א סגן שר ההשכלה" מאת "ידידו מוקירו מאד", המחבר. תשובה זו נמצאה בעזבונו של הגרא"י אונטרמן זצ"ל. אולי הובאה לעיונו, בהיותו רב ראשי לישראל. יהי רצון, שפרסום מכתב זה עתה יהיה נר לנשמתו של המכותב הדגול, אשר נלקח לבית עולמו בשנה החולפת. תנצב"ה. הרב כהנא עצמו פירסם סקירה ביבליוגרפית של מאמרים שנדפסו בנושא "נתוחי מתים בהלכה" בקובץ "המעין" (תשכז חוב' ב עמ')

72-43, ומילואים לסקירה זו בחוב' ג עמ' 71-72). כמנהגנו, הוספנו למכתב זה ראשי פרקים והערות בשוליים. כמו כן פתחנו ראשי תיבות, כמקובל - הערת המערכת.

2 מהדורה תנינא יו"ד סי' רי.

3 ראה שו"ת הגריא"ה הרצוג זצ"ל, בתוך סדרת "פסקים וכתבים", הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים, יו"ד סי' קנ-קנה.

4 איסור לא תתגודדו.

5 שרידי-אש ח"ב.

Publication: Techumin, Vol 12
Author: Rabbi Yechiel Yaakov Weinberg ztz"l
Title: Autopsies in the State of Israel¹

Summary

- A. A Ruling has Already Been Issued
- B. The Manner of Deciding *Halachik* Disputes
- C. Regarding all Illness as a Life Threatening One
- D. The Distinction Between Relating to the Individual and Relating to the State

A. A Ruling has Already Been Issued

I was notified today on a phone call from Montreux that your Honor is asking for my humble opinion concerning autopsies to discover the nature of the death. It was not clear to me who was making the request, if it was your Honor or if it was Dr. Silberstein. If it was your Honor who is asking, I wonder why because it is an old question that has been already disputed by the sages of previous generations, including the Noda Be'Yehuda and great sages, who have prohibited it.

The great Israeli Chief Rabbi Yitzhak HaLevi Hertzog permitted autopsies if the deceased has given permission for an autopsy for the sake of medical science. It is not considered *nivul ha'met* (desecration of the corpse) and not *halana't ha'met* (prohibition of delaying burial).² His arguments are familiar to your Honor and there is no need for them to be repeated. Further reading: Bnei Tzion chapter 171.

B. The Manner of Settling Halachik Disputes

It appears to me that the question we're dealing with is regarding a case in which the deceased's consent is absent. This question raises an argument - some permit it and some do not. The Talmud, in Avoda Zara 7.1m, states: "If there were two opinions - one declaring purity

---

¹ This letter was directed to [our significant and genius teacher] Rabbi DR. Kalman Kahana [may he live a long and good life] deputy education minister from "his friend and admirer" the author. This letter was found in the inheritance of the genius Rabbi Isser Yehuda Unterman RIP. Perhaps it was brought to his consideration when serving as the chief Rabbi of Israel. May it be that publishing this letter will serve as a candle lit in memory of the soul of this outstanding author, who passed away in the past year. MSBEL (may his soul be bound up in the bond of everlasting life). Rabbi Kahana himself published a bibliographic review of articles published on the topic "Autopsies in Jewish Law" in the *Mayan* (year 5727 part 2, pages 43-72. Completions to the review in part 3, pages 71-72). We added the summary and these footnotes, and also interpreted the acronyms as accustomed - editorial staff.

² Read more in *Shut Hagra'ah Hertzog* RIP, in the "Rulings and Writings" series, published by *Mosad Harav Kook*, Jerusalem, *Yoreh De'ah* 150-155.

and the other declaring impurity, that is one permitting and the other prohibiting: if one of them is greater in wisdom and age, follow his opinion. If not, follow the one holding the stricter point of view. Rabbi Yehoshua the son of Karha says: If the debated question is of a prohibition that is mentioned in the Torah follow the one holding the stricter point of view.” And see the Chinuch Mitzvah (chapter) 467: “And I have learned from my teacher that this law , the one not allowing each to follow his own understanding in a dispute - applies³ when the disagreements are inside one group. Each member of the group works together and eventually they reach a unanimous opinion. Each sub group cannot just go on and rule according to their own understanding, but rather, they need to continue the debate until they all share the same opinion. If that is impossible, they should all follow the stricter opinion if the matter being dealt with is one from the Torah. Further read Sridei Esh part 2, chapter 56.

Here it is clear that we will never have a consensus in the State of Israel regarding this matter, as it is a global question more than a specific one. There are various aspects related to medical intricacies, as well as the relationships between the State and its institutions; and also on our level of understanding of current medical research; and on the relations with the sages who are dealing with this science, in theory or practice. According to my opinion, the Rabanut Harashit [the main Jewish legislation institute in Israel] should be contacted as well as the greatest sages of the state, who are greater in wisdom and age, and they should be followed as discussed above.

Unfortunately, not all the God fearing Jews agree with this method, and each party has their leaders who they follow. Political factors play a role in decision-making, and some of these leaders involved with politics are not God fearing. This is the terrible disease that is unfortunately dwelling in the state. I do not see how I can find courage in my soul to involve myself in this confusion, and to stick my head between these great mountains.

I admit, I am not worthy of legislating [in Israel]. I am not an expert and have no certification. The legislation is the duty of the Rabanut Harashit and of the certified sages [in Israel]. In any event, I will not withhold my opinion from your Honor. These are just my personal thoughts and they do not include any legislative conclusion. Until a conclusion has been established each individual is permitted to express his own opinion.

C. In this day and age we treat every illness as a life threatening one
According to my opinion, the state of affairs in this generation is totally different than what it was in the time of the Noda Be'Yehuda RIP, in regards to the the medical world doctors' opinions about autopsies. The genius Noda Be'Yehuda thought the only way it can be

---

³ *The law of lo titgodedu*

considered a life threatening situation (in such situations the majority of Jewish laws do not apply) is when the knowledge gathered from operating on one will save his own life. In this day and age, communication between people and countries is enabled by phone and radio. It is possible that in New York they get informed in a moment about doctors' opinions in Jerusalem. There is the possibility to save many people's lives by autopsy, in this state and in others. The concept of Pikuach Nefesh reflects more broadly. In any event, it is incorrect to insist that the concept applies only in the example he stated.

And to emphasize, the autopsy question is one that belongs to the State and its people. The Noda Be'Yehuda was replying to a private question, and he ruled accordingly. These days, the question is global, a national question that effects our position in the wider world, one that listens with a careful ear to all that is happening here. Needless to say, the way the world treats our new State serves as one of the most important causes affecting the existence of our land, and one of the biggest conditions for the security of the State and for the security of the people dwelling in it.

D. The distinction between regarding the individual and regarding the state

It should be remembered, and not forgotten even for a split second, that the State cannot exist without medical schools that raise and educate youth on their path to become practicing doctors. In our newly established state the need for medical doctors is even bigger for a variety of reasons. It is impossible to imagine that gentile doctors or doctors who have studied abroad will suffice. The craziest wouldn't say so.

And it is also absolutely definite, that it is impossible to achieve progress in medical science, especially in the area of surgery, without autopsies. Indeed, there are illnesses that cannot be recognized while the patient is still alive. Only by an autopsy can we determine the cause of death. At times new understandings regarding the illnesses and its cures emerge through autopsies. The question we face is: how could we have any medical schools if we prohibit autopsies? And what would the different societies of Israel say, if they could vocalize the link between the medical situation in Israel and rabbinical legislation? And what will we do if the word comes out that we are the ones responsible for delaying medical progress? We could, with the help of God, keep the Torah in the state, if we prove our tradition supports life. This supports permitting autopsies, especially, taking into consideration that some great scholars permit it anyhow. I used to prohibit it myself when the question was specific and regarding a private doctor, as you can read in my book⁴ page 119. Regarding the question discussed today concerning the mass population and the State, I cannot prohibit, because I know this will result

---

⁴ *Sridei Esh part 2.*

in separation of State and religion, God forbid; and the doctors of Israel, who are teaching this science in the local academies, will not obey us.

I've been honest with your Honor about my opinion. And I will not conceal from your Honor, that if it was up to me, and if I was the greatest scholar of the generation, I would permit the universities to conduct autopsies in case of doubtful illnesses. And now I do not want to rule, and he should do with this letter as his wisdom says.